

De inschrijvingsrollen en opsluitingsdossiers van de gevangenis Leuven-Centraal (1911-1921)

Inleiding

Een reconstructie van iemands gevangenisleven maken is op zich geen moeilijke zaak. Er zijn vrij veel archiefbescheiden van het gevangeniswezen bewaard. De enige drempel is dat er weinig hapklare toegangen gepubliceerd zijn en dat je niet weet waar of hoe te beginnen. De opgestelde alfabetische bewerkte index van de inschrijvingsrollen en de opsluitingsdossiers maakt het je gemakkelijk om in de periode van oktober 1911 tot begin mei 1921 via de inschrijffrollen zonder veel moeite veroordeelde gedetineerden in de gevangenis van Leuven-Centraal, alsook tussen januari 1911 en december 2021 hun opsluitingsdossier terug te vinden. Ik illustreer dit hieronder met een voorbeeld, zodat een goed idee kan gevormd worden welke gegevens je allemaal uit een inschrijvingsrol en opsluitingsdossier kan halen, geef nog enkele verduidelijkingen ten aanzien van het gebruik van de alfabetische toegangen en sluit af met praktische tips voor de raadpleging en enkele literatuursuggesties.

Inschrijvingsrollen van het strafhuis

Gevangenen werden op basis van voornamelijk hun juridische status (bv. gearresteerde, beklagde of veroordeelde) in verschillende inschrijvingsrollen ingeschreven.¹ De inschrijvingsrollen van het strafhuis (*maison de peine*) van Leuven-Centraal betreffen gedetineerden die door een rechtbank (vnl. Correctionele Rechtbank, Hof van Beroep, Hof van Assisen, Krijgsraad of Krijgshof) **reeds veroordeeld** werden. De inschrijfregisters zijn grote en zware registers met voor elke inschrijving vaste rubrieken aan de linker- en aan de rechterzijde van een opengeslagen bladzijde.

Rolnummer 9453 of de inschrijving van Arthur Bernard Charles Lacompte

Omdat voorbeelden meer houvast bieden, volgt een uitwerking van gegevens aan de hand van de casus van Arthur Lacompte. Wat kom je allemaal te weten, beginnende aan de linkerzijde van het inschrijvingsblad?

Hij was de zoon van Modeste Lacompte en Amélie Vanhoenacker (beiden bij de opsluiting van hun zoon al overleden) en werd geboren in Zwevegem op 23/12/1873. Arthur woonde te Heule en had een job als bankbediende. Hij was op het moment van opsluiting weduwnaar van Marie Vermote, had een kind, was Rooms-Katholiek en sprak Nederlands en Frans. Vervolgens krijg je een overzicht van zijn

¹ Zie voor een handig en kort overzicht, Karel Velle, *Zoekwijzer gevangenisarchieven*, Algemeen Rijksarchief, 1999, p.1.

lichaamskenmerken. Rechts van die gegevens volgt een kort verslag op wiens vraag hij naar Leuven-Centraal gebracht is en wanneer hij in Leuven-Centraal binnenkwam. Arthur kwam in Leuven-Centraal aan op 27/09/1918 om 12u30 en was overgeplaatst vanuit de gevangenis van Kortrijk.

Sacompte, Arthur Bernard. 65 ans

filz de *J. Kodesle*
 et de *J. Vanhoenacker, Lucille*
 né à *Leuven* province de *Flandre Occidentale* le *23* décembre *1853*
 demeurant à *Leuven* province de *Flandre Occidentale*
 profession *employé de banque*
 état-civil *veuf de Bernolte, Marie (seul enfant)*
 appartenant à la religion *Catholique romaine*
 langue parlée *française et flamande*

9455

SIGNALEMENT :

taille d'un mètre/centimètres.	pommettes	<i>non saillantes</i>
cheveux	menton	<i>roux</i>
face	oreilles	<i>écartées</i>
front	cou	<i>moyen</i>
sourcils	visage	<i>ovale</i>
paupières	barbe	
yeux	teint	<i>blanc</i>
nez	corpulence	<i>aucune</i>
bouche		

Marques particulières :

Accint
Capot de naissance dans le dos.
 Inscrit par suite de (*) *translation*
 (Venu de N° da registre d'écrou de la maison .)

Kortrijk, den 27de september 1918. Leidend tegen Boulevard achtthien, om half twee van de middag, op het richtem uit Krocht dont suit la copie van een verzackschrift waarop de kopij volgt

Gevangenis te Kortrijk.

De ondergetekende, Bestuurder der Gevangenis te Kortrijk, gezien het ambtelijk schrijven van den Heer Algemeen Bestuurder van het Ministerie van Justitie, in datum van 9 august 1918, 2^e Algemeen Besluit, 1^e Sectie, P. Bureau, N° 11803 Litt B. Geraadacht den Heer Bevelhebber der Duitse Kommandantur te Kortrijk, den veroordeelde Sacompte, Arthur, te willen doen uitkaken uit de Belgische afdeling der Staatgevangenis dezer stad en naar het Centraal gevangenis te Leuven, te laden overbrengen om er zijne straf te doen ondergaan.

Kortrijk, den 20de August 1918
 De Bestuurder,
(4) Van Luchem
 heb ik, ondergetekende Bestuurder der Gevangenis, in het bescheid gevangenis, die ik heb overgeleverd door den Duitse soldaat Krocht, in wiens bescheid ik de overbrenging heb opgemaakt, welke ook hij met mij ondertekend heeft, niet anders ligg te hebben overgeleverd.

(*) Arrestation, translation, mutation, constitution volontaire.

Rolnummer 9453 (afbeelding linkerzijde inschrijvingsrol, Rijksarchief Leuven, Leuven-Centraal 261/1, inv. nr 3, p.272)

<p>Jugement du Tribunal Correctionnel de Kortrijk</p> <p>date du trois octobre mil neuf cent dix sept</p> <p>nommé La comte Arthur Bernard Charles</p> <p>âge de 44 ans, né à Seneffe, le 23 Décembre 1873</p> <p>demeurant à Seneffe</p> <p>profession de employé de banque</p> <p>déclaré coupable de abus de confiance</p> <p>a été condamné à la peine de un an d'emprisonnement et quinze jours d'emp^{ts} (am. 50 fr)</p> <p>en vertu de article</p> <p>(Signé) J. Rollefys Certifié conforme par le sousigné de l'établissement.</p> <p><i>[Signature]</i></p>	<p>1917</p> <p>3 octobre</p>	<p>1923</p> <p>22 septembre</p>	<p>Peine 30 jours</p> <p>en cellule à Courtrai P du 3er 1917 au 26er 1918</p> <p>et en chambre de pt au 26 au 29er 1918</p> <p>condamné le 16 juillet 1918, par le T.C. de Courtrai à huit mois d'emp^{ts} du chef d'abus de confiance.</p> <p>condamné le 16 juillet 1918, par le T.C. de Courtrai à huit mois d'emp^{ts}, huit mois d'emp^{ts}, huit mois d'emp^{ts}, six mois d'emp^{ts} du chef d'abus de confiance.</p> <p>Le 3 septembre 1919</p> <p>Libéré - Amnistié</p> <p>Proc. Roi 2 septembre 1919 n° 26251/26252/26253</p> <p>et déclaré Seneffe à Seneffe Rue de la Gare</p>
---	------------------------------	---------------------------------	---

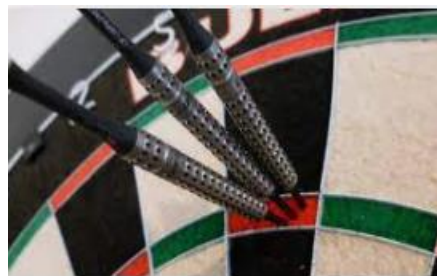
Rolnummer 9453 (afbeelding rechterzijde inschrijvingsrol, Rijksarchief Leuven, Leuven-Centraal 2611/1, inv. nr 3, p.272)

Op de rechterpagina van de inschrijving vernemen we dat Arthur door de Rechtbank van Eerste Aanleg van Kortrijk bij vonnis van 3 oktober 1917 vanwege misbruik van vertrouwen werd veroordeeld. De opgelegde strafmaat was 1 jaar gevangenisstraf en 15 dagen supplementaire opsluiting of een boete van 50 frank. Hij liep daarenboven nog een latere veroordeling op voor tien andere gelijkaardige feiten van misbruik van vertrouwen, gevonnist op 16/07/1918 voor diezelfde Kortrijkse Rechtbank voor een totaal van nog eens 5 jaar gevangenisstraf. Er was berekend dat zijn straf liep vanaf 3 oktober 1917 en dat hij vrij zou komen op 22 september 1923. In de gevangenis van Kortrijk verbleef hij van 3 oktober 1917 tot 26 september 1918. Op 26 september 1918 werd hij uit zijn Kortrijkse cel gehaald om de dag nadien in Leuven-Centraal zijn verdere straf uit te zitten. Zijn langere strafmaat gaf aanleiding om hem in Leuven-Centraal te laten plaatsen. Hij heeft echter geluk gehad dat hem, na amper een jaar verblijf in Leuven-Centraal, amnestie verleend werd en dat hij op 3 september 1919 opnieuw een vrij man

was. Hij zou terugkeren naar Zwevegem (in de Stationsstraat). Amnestie is voor een gevangene veel interessanter dan gratie of genade. Beide gebeurtenissen zorgen ervoor dat de gevangene vrijkomt, maar bij amnestie wordt het gepleegde misdrijf vergeven én vergeten, terwijl bij gratie of genade de misstap enkel vergeven wordt.²

Via de inschrijvingsrol krijg je een brok aan gegevens, maar je blijft enigszins op je honger zitten. Je hebt nog maar een vaag idee wat de man precies op zijn kerfstok had en nog te weinig context om zijn veroordeling en opsluiting goed te plaatsen. Je hebt wel een belangrijk aanknopingspunt aangereikt gekregen via de inschrijvingsrol, namelijk de datum dat hij Leuven-Centraal verlaten heeft.

Zoeken in gevangenisarchieven is zoals het 501-spel in het darten. Je mikt voornamelijk op triple twintigers om een goede beurt te maken. Daarvoor moet je een beetje gericht leren werpen. De bovenstaande inschrijvingsrol is je eerste triple twintig.

Opsluitingsdossier

Combineer je opvraging van de inschrijvingsrol met een tweede triple twintig of het **opsluitingsdossier**. Die zijn in Leuven-Centraal gearchiveerd op datum van vrijlating, overlijden of op datum van overbrenging naar een andere gevangenis. Arthur werd volgens de inschrijvingsrol op 3/9/1919 vrijgelaten. Consulteer vervolgens de inventaris van Leuven-Centraal op papier of online via deze [link](#).

² Zie de verkorte versie van *La clémence et la constitution belge. Amnestie, grâce et prescription*, Marc Verdussen, Elise Degrave, Brussel, 2006, p. 346-392. Online te bekijken via <http://www.crid.be/pdf/public/5569.pdf>

Voor de periode tussen oktober 1911 en mei 1921 zijn er volgens de inventaris de volgende reeksen van opsluitingsdossiers:

- 2de reeks: ontslagen (=vrijgelaten) en overleden gedetineerden 1891 tot september 1920, inventarisnummers 348 tot 528;
- 3de reeks: overgebrachte gedetineerden (=transfers) van 1891 tot september 1920, inventarisnummers 529 tot 603;
- 4de reeks: ontslagen, overleden en overgebrachte gedetineerden van oktober 1920 tot 1923, inventarisnummers 604 tot 640.

Het dossier van Arthur Bernard Charles Lacompte bevindt zich in de vermelde 2de reeks in inventarisnummer 519 (1 pak dossiers met ontslagen of overleden gedetineerden van 1 tot 10 september 1919).

Wat kan je vaak terugvinden in een opsluitingsdossier uit die periode?³

- Een **kaft** die het dossier omsluit en die de **basisgegevens** van de persoon bevat (naam, geboorteplaats en -datum, woonplaats, reden opsluiting, strafmaat, datum binnenkomst, geplande vrijlatingsdatum, effectieve datum van buitengaan, ...) en een verwijzing naar het rolnummer;
- **Extracten** van de gerechtelijke **vonnissen**;
- Begeleidend schrijven van de **Procureur des Konings** over de omstandigheden die tot de veroordeling geleid hebben of een **akte van inbeschuldigingstelling** met een uitvoerig relaas over het misdrijf;
- Standaard ingevuld (zedelijk) dossier van de zedelijke rekendienst der veroordeelden, waarin meestal de burgemeester van het laatste domicilieadres van de gedetineerde aan de gevangenis zowel algemene inlichtingen verschaft (burgerlijke stand, beroep, middelen van bestaan), als specifiekere inlichtingen over het **gedrag en zedelijkheid** (stond de persoon bijvoorbeeld als losbandig of als dronkaard bekend in de gemeente, hoe verhiel hij zich tot zijn familie?) en over zijn geestestoestand (zelfmoordneigingen, verstandelijke beperkingen, zenuwziekten, geestelijke ziektes in de familie);
- **Genadebrieven** gericht aan de Koning, Koningin of Minister van Justitie (vaak geschreven door een echtgenote, vader of moeder of soms door de gevangene zelf), met de beslissing van het Ministerie van Justitie (meestal negatief);
- **Tuchtbriefjes**: Het betreft halve A4'tjes met aantekeningen van begane overtredingen tegen het gevangenisreglement en eventuele genomen disciplinaire maatregelen (gevangenen sloegen nogal eens meubilair in hun cel kort en klein);
- **Verzoekbriefjes**: tijdens WO I schreven de gevangenen op piepkleine voorgedrukte formulieren⁴ een verzoek naar de directeur en zijn adjunct voor bepaalde gunsten, bijvoorbeeld papier om een brief te mogen schrijven naar familie, verzoeken om extra soep (meest gevraagd), toestemming om bezoek te mogen ontvangen of andere zaken. De cipier bracht dit papier naar de directie. Op de achterzijde noteerde de directeur of diens adjunct dan als het verzoek toegestaan of geweigerd werd of een andere te ondernemen actie.

³ Ik heb alle opsluitingsdossiers van Leuven-Centraal tussen januari 1911 en december 1921 doorgenomen of 1.614 dossiers.

⁴ De papiertjes zijn niet groter dan een blaadje uit een notablok van een kelner.

- Ingekomen of uitgaande (en dus niet verstuurd) **correspondentie** van de gevangene, nieuwjaarskaarten en andere postkaarten van de familie;
- **Levensverhalen** neergepend door de gevangenen zelf. Het is nog niet duidelijk of dit een exclusief Leuven experiment is in de periode van WO I. Er werd de gedetineerden gevraagd hun levensgeschiedenis neer te pennen tot het moment van de feiten die tot de veroordeling geleid hadden. Dit type document bevat een schat aan informatie. De ene gevangene gaf al iets meer prijs dan een andere, over een problematische thuissituatie of moeilijke jeugd, de perikelen van de oorlog⁵ of andere feiten die zijn leven getekend hadden. Als de akte van inbeschuldigingstelling of het begeleidend schrijven van de procureur in het dossier vervat zit, heb je twee, al dan niet tegensprekende versies, van het gepleegde misdrijf.

In dit voorbeeld vinden we het Kortrijkse vonnis van 3/10/1917 terug en het latere vonnis van 16/7/1918. Beiden extracten zaten oorspronkelijk in het Kortrijks gevangenisdossier van Lacompte, maar werden bij zijn gevangentransport naar Leuven meegezonden.

Toegevoegd is ook een schrijven van de Procureur des Konings, weliswaar summier, over de feiten van het misbruik van vertrouwen die tot het vonnis van 16/07/1918 geleid hadden. Arthur werkte als bediende voor de Nationale Bank in Kortrijk en had bij verschillende gelegenheden toevertrouwde spaargelden van meerdere particulieren voor zichzelf gehouden, alsook coupons van obligaties ten nadele van het klooster van Heule. De Procureur des Konings beperkte zich ertoe puntsgewijs de verschillende bedragen en slachtoffers op te sommen als samenvatting van het misdrijf.

De burgemeester van Heule verschaftte ook nog bijkomstige algemene informatie over zijn persoon en zedelijk gedrag in de gemeente. Behalve Arthur en zijn dochter (geboorte in 1898), woonde zijn zus Zenobie ook te Heule. De man stond niet bekend als een drinker in Heule, noch leefde hij liederlijk of ongebonden. Hij genoot voorheen het vertrouwen van de plaatselijke bevolking. De burgemeester zat verveeld met de situatie en antwoordde vaak ontkennend of summier op de gestelde vragen. Hij gaf ook mee dat Arthur van Kortrijk naar Heule was verhuisd en pas in zijn gemeente werd ingeschreven op 24/07/1902. Arthur Lacompte was niet in Heule opgegroeid en zijn ouders woonden er evenmin. Hij was op 13-jarige leeftijd (op 12/05/1887) van zijn geboorteplaats Zwevegem naar Kortrijk verhuisd en pas later op 27-jarige leeftijd in Heule komen wonen, maar hij werkte overdag te Kortrijk.

Er zijn geen genadebrieven in het dossier, noch tuchtbriefjes bewaard. Hij gedroeg zich naar alle waarschijnlijkheid voorbeeldig in de gevangenis.⁶ Hij richtte zelf verzoeken aan de gevangenisdirectie om te mogen schrijven naar zijn dochter, zijn zus en naar zijn advocaat, hetgeen hem werd toegestaan.

⁵ Gedeserteerde soldaten schrijven vaak uitbundig over concrete gevechtsacties bij het uitbreken van de oorlog en de terugtrekking richting Antwerpen, Gent of verder. Andere soldaten beschrijven hun leven in de loopgraven en de feiten die hen de moed in de schoenen deed zinken en tot desertie geleid had.

⁶ Het gedrag van gevangenen tijdens hun opsluiting kan ook afgeleid worden uit de registers van morele verslaggeving, maar die registers van Leuven-Centraal zijn ofwel niet bewaard of nog niet overgedragen aan het Rijksarchief voor de hier besproken periode. Voor de periode 1861-1889 zijn ze wel gearchiveerd en raadpleegbaar.

Enkel naar het einde van de oorlog kon de directie zijn verzoek om een brief aan zijn verloofde in Kortrijk te bezorgen niet inwilligen vanwege een verstoorde postbedeling.

Hij liet de gevangenisdirectie na de oorlog vier certificaten bezorgen met betrekking tot vaderlandse diensten die hij bij het uitbreken van WO I aan de gemeente Heule had geleverd en die zijn goede kant belichten.

- Getuigschrift van het Nationaal Hulpkomiteit als onbezoldigd gewezen bestuurslid te Heule voor de uitgifte van werklozenbons en de opmaak van de statistieken daaromtrent;
- Getuigschrift namens het gemeentebestuur van Heule voor zijn onbezoldigde functie als gemeenteraadslid met nauwkeurig uitgevoerde taken inzake het nazicht op de boekhouding van de gemeentegransen, landbouwtellingen, gezinslijsten, kolendienst, boter- en melkdienst,...;
- Getuigschrift van het Nationaal Voedingskomiteit voor zijn onbezoldigde diensten voor de boekhouding en de opmaak van de statistieken;
- Getuigschrift van het Nationaal Voedingskomiteit - afdeling Handel voor soortgelijke boekhoudkundige taken.

De meest waardevolle informatie die in dit opsluitingsdossier besloten zit, had de gedetineerde in eigen woorden opgetekend en daarmee vernemen we meer over het hoe en het waarom. De gedetineerde werd gevraagd een opstel te schrijven over zijn levensgeschiedenis en de feiten te verhalen die tot zijn veroordeling geleid hadden. Ik laat de gedetineerde zelf aan het woord.

*Le Détenu est invité à faire ci-dessous le récit de sa vie en terminant
De gevangene wordt verzocht zijn levens geschiedenis hieronder te beschrijven en te
par l'exposé des faits qui ont provoqué sa condamnation.
eindigen met de omstandigheden van het feit die zijne veroordeeling veroorzaakt hebben.*

<i>Nom du Détenu Naam van den Gevangene</i>	<i>Lacompte, Arthur</i>	<i>N° de Cellule Celnummer</i>	<i>412</i>
		<i>N° d'Genou Nummer van den Gevangenisrol</i>	<i>9453</i>

Uit: Rijksarchief Leuven, Leuven-Centraal (toegang261/1), inv. nr 519, dossier Lacompte

Tot mijne 14 jaren heb ik mijn leven in volle kinderlijk genot, zonder kommer noch leed, in mijn geboortedorp doorgebracht. Op dit tijdstip is de maatschappelijke toestand mijner ouders aan 't wankelen gegaan, door eene krisis in hunne handelszaken, die ze gedwongen heeft hunne bezittingen te verkoopen ten einde eere te doen aan hunne verplichtingen.

Dan ben ik naar de stad gekomen, waar ik de drie studie jaren der middelbare school, met groote vrucht doorgebracht heb.

Eenige maanden later ben ik in eene handweverij als beambte aangenomen geweest, waar ik het ongelukkig uit oorzaak van krankheid heb moeten laten steken.

Later ben ik als toezienaar en klerk in een graanschieterij (malterie) gekomen, waar ik ongeveer drie jaren gediend heb. Ondertusschen is mijnen vader komen te sterven, mij de zorgen overlatende van eene gebrekkige moeder en een kleine zuster.

Toen wierd ik als klerk ter Nationale Bank aangenomen en een paar jaren later, nadat ik geslaagd was mij, voor en na mijne werkuren ter bank, nog andere bedieningen toe te voegen, ben ik in kennis gekomen met de dochter eens kunstschilders, die later mijne vrouw geworden is.

Altijd heb ik in alles voor mijne moeder zaliger en zuster blijven zorgen, totdat een klein erfdeel hen in staat stelde zich zelve gedeeltelijk te verhelpen.

Mijne schoonmoeder is na een langdurige ziekte bij mij overleden; ik heb een kind verloren en eene kranke vrouw gehad van in de eerste maanden van ons huwelijk tot aan haar overlijden (gedurende 18 jaren).

Daar mijne moeder aan eene slepende ziekte bezweken is, groote zorgen en oppas vereischte en ik ondertusschen door de fortuin bevoordeeld geweest was, was het mij eenen aangenamen plicht in al hare noodwendigheden te kunnen voorzien.

Uit gezondheidsmaatregel voor mijne vrouw, ben ik naar buiten gaan wonen, waar ik door iederen geacht en bemind, voorzitter wierd der maatschappij van lijfrentgilden en onderlingen bijstand en zelf geroepen wierd om deel te maken van den gemeenteraad, onder welk mandaat ik tot aller tevredenheid, de kontrool der kassen en magazijnen van het Nationaal Hulp- en Voedingskomiteit gehouden heb tot einde augustus 1917.

Hier bouwde ik mij een eigen huis met hof, dat na eenigen tijd aan eenen in 't groen verscholen vogelnest geleek en waar, buiten het krank zijn mijner zeer betreurde vrouw, slechts waar genot, weelde en geluk heerschte en als omringd was van een vluchtig, benijdenswaardig vogelenkroost dat er om heen fladderde en genot schiep in den daarbinnen zijnden wellust.

Ongelukkig door eenen vriend tot het waagspel aangelokt, liet ik mij door de weddingen op paardenloopstrijden medeslepen; verspeelde blindelinge, eerst mijn geld, dan het mij door andere menschen toevertrouwde.

Als door eene onbekende macht tot den speeldrift aangedreven, ben ik op eene onverstaanbare wijze medegesleept geweest, heb dien alles mederukkenden stormvloed geenen weerstand kunnen bieden en heb, niettegenstaande ik mij wanhopig vastklemde en meermalen uitriep: “ Gij zult mij niet medeslepen”, mij toch door die woeste, schuimende baren in eenen onpeilbaren afgrond zien nederstorten, met mij in het ongeluk medeslepende allen die mij lief en duurbaar waren; het geluk mijns eenig kinds vernietigend, mijne zuster stoffelijk zeer krenkend en de juffer waarmede ik mij zoo onbedacht en zonder redeneeren in den netelige toestand waarin ik mij bevond, verloofd had, in den verdriet dompelend.

De paardenloopstrijden, alsook eenige verliezen onderstaan in beursverhandelingen hebben mij gebracht waar ik thans gehavend ben, maar vanwaar ik, indien mijne gezondheid het toelaat en het met Godes wille overeenstemt, weder sloop zal gaan, om de stoffelijke schade die ik mijnen evenmensch berokkend heb, op eene eerlijke wijze weder goed te maken.

Art. Lacompte, 29-9-1918

Het bovenstaande relaas uit het opsluitingsdossier spreekt meer boekdelen dan enkel de gegevens van de inschrijvingsrol. Zorg ervoor dat je de tandem inschrijvingsregister - opsluitingsdossier (in zoverre beide bewaard zijn) in het Rijksarchief van Leuven bij specifieke opzoekingen opvraagt.

Als een gevangene verhuisde, gingen zogenaamd de meeste documenten uit het opsluitingsdossier mee naar de volgende gevangenis. **Ga hier niet blindelings van uit.** Een kleine steekproef (zie tabel hieronder) in de opsluitingsdossiers vanuit Leuven overgeplaatste gedetineerden uit die periode leert, dat er weliswaar voornamelijk gerechtelijke afschriften uit de dossiers gelicht zijn, maar dat belangrijke informatieve egodocumenten zoals het hierboven getranscribeerde levensverhaal of -portret, in het Leuvense opsluitingsdossier bleven berusten. Ook de geschreven verzoekbriefjes van de gedetineerden aan de Leuvense gevangenisdirecteur hadden voor de ontvangende gevangenisdirectie weinig toegevoegde waarde om uit het dossier gelicht te worden.

	Inventarisnr. 599 (overgeplaatste gedetineerden in januari 1920)	Inventarisnr. 600 (overgeplaatste gedetineerden in februari 1920)	Inventarisnr. 601 (overgeplaatste gedetineerden van april tot juni 1920)
Totaal aantal dossiers	32	21	61
Bevat een levensverhaal	15	8	30
Bevat andere egodocumenten	13	17	19
Leeg dossier	1		1

Vershillende geschreven genadebrieven aan de koning, ontvangen familiecorrespondentie, postkaarten en zelfs een *Personalsausweis* kwamen in bovenstaande drie inventarisnummers als egodocumenten naar boven, vaak aangevuld met tuchtbriefjes.

Militaria

Wie graag levensverhalen van door de krijgsraad gedeserteerde soldaten doorneemt, zal zijn gading vinden in de opsluitingsdossiers van inventarisnummer 601 en het daaropvolgende inventarisnummer 602. Een grote groep soldaten werd in de loop van 1920 naar de centrale gevangenis van Gent versast.

Andere veroordeelde soldaten die een tijd eerder (periode mei-juni 1919) Leuven-Centraal verlieten, kwamen na de Leuvense gevangenis in disciplinaire of strafcompagnieën van het leger terecht. Inventarisnummers 512 en 514 betreffen bijna exclusief dergelijke gevallen. In mijn index van de inschrijvingsrollen heb ik die laatste categorie onder transfers geplaatst, maar in het gevangenisarchief werd een opname in een militaire strafcompagnie als een vrijlating beschouwd en dien je het opsluitingsdossier in reeks 2 (ontslagen en overleden gedetineerden tussen 1891 en september 1920, inventarisnummers 348 tot 528) te zoeken. In de index van de opsluitingsdossiers daarentegen heb ik geen speciale melding van de overbrengingen naar de disciplinaire compagnieën gemaakt.

Gebruiksaanwijzing index inschrijvingsrollen en opsluitingsdossiers van Leuven-Centraal, opzoekingen in het Leuvense Rijksarchief en literatuursuggesties

Gebruiksaanwijzing

De volgende gegevens werden uit de inschrijvingsrollen en opsluitingsdossiers geselecteerd om een persoon voldoende te identificeren, zijn periode van opsluiting in Leuven-Centraal kenbaar te maken en transferdata en -plaatsen voor verder onderzoek in archief van andere gevangenis.

Inventarisnummer: De gegevens komen uit twee rolregisters van het strafhuis van Leuven-Centraal. Inventarisnummer 3 behelst de periode van inschrijvingen tussen 7/10/1911 en 1/11/1918 en inventarisnummer 4 de periode 5/11/1918 tot 4/5/1921. Bij de opsluitingsdossiers

werden inventarisnummers 460 tot 528 en 567 tot 616 doorgenomen die vrijgelaten, overgeplaatste of overleden gedetineerden van januari 1911 tot december 1921 betreffen.

Rolnummer: Bij binnenkomst werden gevangenen chronologisch ingeschreven en plaatste men een rolnummer bij elke inschrijving. Dit rolnummer kan van pas komen ter controle bij de consultatie van het opsluitingsdossier. Ook zorgt het ervoor dat bij de opzoeking in de inschrijfrollen geen verwijzing naar specifieke pagina's nodig is, vermits de rolnummers op elkaar volgen in het inschrijfregister. Inventarisnummer 3 begint met rolnummer 8.725 en loopt tot 9.471 en inventarisnummer 4 omvat nummers 9.472 tot 10.360. Een tiental opsluitingsdossiers betreffen gedetineerden die in de afdeling van het huis van bewaring (*maison de dépôt*) werden ondergebracht. Die zal je dus niet aantreffen in de inschrijfregisters van de afdeling van het strafhuis (*maison de peine*). Een kanttekening. Indien een gedetineerde doorgestuurd werd naar de penitentiaire geestelijke zorg in bijvoorbeeld Tournai of Merksem in 1905 en hij stierf aldaar in maart 1913, dan kwam het voor dat het opsluitingsdossier soms in de reeks van overleden en vrijgelaten gevangenen van maart 1913 (op overlijdensdatum in plaats gearchiveerd werd).

Familienamen/voornamen/geboorteplaats/geboortedatum: Deze gegevens dienen voldoende te zijn om iemand te identificeren. Met deze gegevens kan je in de Burgerlijke Stand op voorhand nagaan wie de ouders zijn. Enige kanttekening is dat de gevangensklerk de voornamen vaak verfranste, alsook de geboorteplaatsen. De voor- en familienamen heb ik laten staan zoals ze voorkomen. Voor de plaatsnamen heb ik ervoor gekozen om die waar mogelijk naar de huidige spelling en schrijfwijze aan te passen. Vlaamse steden, dorpen en gemeenten heb ik vernederlandst, alsook de faciliteitengemeenten. Franstalige steden, dorpen en gemeenten heb ik in het Frans gelaten, ook al gebruiken we meer de Nederlandstalige variant. Je vindt hier bijvoorbeeld geen Luik of Namen terug, maar wel Liège en Namur.

Kolom IN: De dag van aankomst en inschrijving in de gevangenis van Leuven-Centraal.

Kolommen UIT en DOOD: De datum van vrijlating (UIT) of overlijden (DOOD). Bij een overlijden kan je ineens ook online de burgerlijke stand van Leuven via de website het Rijksarchief of *FamilySearch* raadplegen om je opzoekingen te vervolledigen. In de Burgerlijke Stand komt doorgaans een gevangenismedewerker aangifte van het overlijden doen en staat *Boulevard de Jodoigne 64* (Geldenaaksche Laan, 64) als adres erbij. De opsluitingsdossiers blijven meestal stil over de oorzaak van overlijden of hullen zich in algemene ziektebeelden. Longontstekingen, tuberculose en zelfmoorden komen met enige regelmaat voor. In het opsluitingsdossier staat soms vermeld als de nabestaanden het lichaam opeisten om in de voormalige thuisgemeente begraven te worden of bij weigering dat de overleden gedetineerde in Leuven begraven werd.

Kolom TRANSFER en WAAR: Datum en plaats van overbrenging van Leuven-Centraal naar een andere (straf)inrichting. Staat er "Gent", dan is dit de Centrale gevangenis van Gent, in het register zelf vaak afgekort als P.C. Gand (Prison Centrale de Gand). Nivelles is de gevangenis van Nijvel, in het gevangenisregister afgekort als P. Nivelles (Prison de Nivelles). Staat er A.A. voor de plaatsnaam, betreft het een krankzinnigeninstituut, al dan niet exclusief voor veroordeelden. A.A. is de afkorting voor *Asile d'Aliénés*. Meestal gaat het in de periode 1911-1921 over de afdelingen in Tournai (Doornik) en Merksplas. De Hulpgevangenis van Leuven staat in de registers meestal afgekort als P.S. Louvain (Prison secondaire de Louvain). Die laatste had ook een psychiatrische afdeling.

Kolom Opmerkingen: Eigen opmerkingen naar aanleiding van onduidelijkheden of aangebrachte verduidelijkingen, vermelding van aliasnamen, bijnamen of details van het overlijden.

Opzoekingen in het Rijksarchief Leuven

Om zelf opzoekingen te komen doen in het Rijksarchief van Leuven in het gevangenisarchief van Leuven-Centraal, vraag je het volgende op voorhand per email (rijksarchief.leuven@arch.be) aan:

Inschrijvingen (1911-1921) → S.I. (=Strafinrichting) Leuven-Centraal, toegang 261/1, inventarisnummer 3 (voor rolnummers 8725-9471) of inventarisnummer 4 (voor rolnummers 9472-10360)

Opsluitingsdossiers (1911-1921) → S.I. Leuven-Centraal, toegang 261/1, inventarisnummer xxx (zie reeksen 2 tot 4 afhankelijk van datum van vrijlating/overlijden of transfer of voor die jaren inventarisnummers 469 tot 616) → zie [hier](#) de online inventaris

Belangrijk: Voor inzage van inschrijvingen of opsluitingsdossiers van 1922 of later vraag je best advies aan de plaatselijke rijksarchivaris te Leuven.

Verdere literatuur

Voor Leuven-Centraal is de gepubliceerde inventaris je startpunt en je houvast. Die is zeer eenvoudig van opmaak en inhoud. De link naar de onlineversie staat hierboven. In gedrukte versie kan de inventaris in de leeszaal van het Rijksarchief Leuven geraadpleegd worden of je kan de inventaris via de webshop van het Algemeen Rijksarchief aankopen:

Sven Elslander en Karel Velle, *Inventarissen van het archief van de Centrale Gevangenis (1860-1940) en van de Hulpgevangenis (1951-1970) te Leuven. Overdrachten 1997-1998 (Reeks: Rijksarchief te Beveren. Inventarissen 31)*, Algemeen Rijksarchief, 1999.

Om vertrouwd te raken met voornamelijk zoek- en onderzoeksmogelijkheden van Belgisch gevangenisarchief en de verscheidenheid aan documenten, kan ik de volgende werken van harte aanraden.

Karel Velle, *Zoekwijzer gevangenisarchieven (Zoekwijzer 1)*, Algemeen Rijksarchief, 1999. [brochure van 4 pagina's, toegespitst op de belangrijkste archiefreeksen binnen gevangenisarchieven, hoe te zoeken, korte begrijpbare uitleg over begrippen die nuttig zijn om de inventaris en de documenten beter te kunnen begrijpen; zeer handige Frans-Nederlandse woordenlijst met uitleg, niet online]

Isabel Rotthier, *De gevangenisgids. Archiefgids betreffende de archieven van de Vlaamse penitentiaire inrichtingen (Reeks: Miscellanea Archivistica. Studia 142)*, Algemeen Rijksarchief, 2001. [uitgebreid en zeer leesbaar naslagwerk met een overzicht en geschiedenis van de verschillende penitentiaire instellingen in Vlaanderen, de evolutie van het gevangeniswezen, uitleg over de archiefreeksen en over de verschillende zoekstrategieën om gevangenen te spotten; niet online]

Paul Drossens, *De reconstructie van een crimineel verleden. Hoe ga ik op zoek in de archieven van het gerecht en het gevangeniswezen?*, Histories Magazine 1, Histories Vzw, 2019. [overzichtelijk artikel doorspekt met voorbeelden om te leren zoeken in zowel gevangenisarchief als in gerechtelijke archieven; online raadpleegbaar via deze [link](#)]

Harald Deceulaer, *De wanhoop van de archivaris: het archief van de Brusselse gevangenis*, Meta 2019/9, VVBAD, 2019. [kort overzicht met zoekmogelijkheden toegespitst op het Brussels gevangenisarchief en de uitdagingen voor de archivaris; online raadpleegbaar via deze [link](#)]

Eric Maes, *Van gevangenisstraf naar vrijheidsstraf. 200 jaar Belgisch gevangeniswezen*, Eric Maes, Maklu, 2009 [voor de *die hards*, doctoraatsonderzoek over de evolutie van het Belgische gevangeniswezen, de achterliggende wetteksten en ideeën, gevangenisreglementen,... ; dit werk biedt veel achtergrondinfo over het hoe en het waarom; de auteur heeft de laatste drukproefversie, 1229 pagina's lang, sinds eind 2019 in pdf online geplaatst, te bekijken via deze [link](#)]

Kenneth Booten

november 2021